

Forside

Bacheloroppgave

Studieprogram: Bachelor i sosiologi

Opptaksår: 2019

Er oppgaven konfidensiell? (skriv X) NEI:X__ JA: ____

Kan oppgaven benyttes til undervisningsformål (anonymt)? JA:X__ NEI: ____

Forfatter(e)

Studentnr (6 siffre)	Navn:
255842	Patrick Kirkerød
250073	Thor Hestetun

Oppgavens tittel:

Ungdomskriminalitet – risikofaktorer og tiltak: Hva sier eksisterende forskning om risikofaktorer og forebyggende tiltak blant unge?

Veileder: Anders Vassenden

Ungdomskriminalitet – risikofaktorer og tiltak

Hva sier eksisterende forskning om risikofaktorer og forebyggende tiltak blant unge?

Bacheloroppgave i sosiologi

Det samfunnsvitenskapelige fakultetet

Kandidatnummer: 255842 og 250073

Antall ord: 9390

Sammendrag

I denne studien undersøker vi risikofaktorer som kan føre til at unge personer havner i en kriminell løpebane. Vi tar også for oss det som kalles beskyttelsesfaktorer som kan sies å ha motsatt effekt av risikofaktorer. Med bakgrunn i disse faktorene tar vi videre for oss hvordan tiltak og behandling legges frem i ulike fagtekster, samt viktige punkter som bør tas i bruk ved eventuell behandling. Avslutningsvis ser vi at risikofaktorer kan ha stor betydning for om unge kan søke mot kriminelle miljøer. De risikofaktorene som det ses ut til å være særlig fokus på er skolegang og prestasjon innenfor utdanningsinstitusjoner, og ellers barn og unges forhold til familien. Om tiltak og behandling tas i bruk på barn og unge er det spesielt viktig at de føler seg trygge og ellers godt ivaretatt.

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	5
1.2 Oppgavens oppbygning	6
2. Teorikapittel	8
2.1 Marginalisering	8
2.2 Sosialt avvik	8
2.2.1 Sosial frustrasjonsteori	9
2.2.2 Stemplingsteori	10
2.3 Historikk «unge kriminelle»	10
3. Metode	13
3.1 Metodevalg	13
3.2 Praktisk gjennomføring	13
3.3 Metoderefleksjoner	14
4. Risikofaktorer	15
4.1 «Sammen mot barne-, ungdoms- og gjengkriminalitet»- Melding til Stortinget: Kongelig justis og beredskapsdepartement	15
4.2 «Street Gangs, Migration and Ethnicity»	16
4.3 «Barn, unge og kriminalitet»- Folkehelseinstituttet	18
5. Tiltak	22
6. Hovedfunn	25
7. Konklusjon	28
7.1 <i>Hva sier foreliggende forskning om risikofaktorer for at ungdom rekrutteres til kriminalitet og gjenger?</i>	28
7.2 <i>Hvilke forebyggende tiltak mot rekruttering av unge til kriminalitet og gjenger fremheves av sentrale aktører i feltet, og hvordan fungerer disse?</i>	29
8. Litteraturliste	32

1. Innledning

Det er ikke lenger uvanlig å våkne opp til overskrifter i avisene om at det har vært vold, knivstikking eller skyteepisoder mellom ulike gjenger i Oslo. Særlig i Oslo virker dette som et vedvarende problem. Det er heller ikke uvanlig at både gjerningspersoner og ofre er i veldig ung alder. Barn og unge er i «risikogruppen for å bli rekruttert til gjengmiljøer og mer alvorlig kriminalitet» ifølge Justis- og beredskapsdepartementet (2020-2021). Derfor skal vi i denne teksten se nærmere på unge mennesker som har de forutsetninger for å utføre kriminelle handlinger og som kan ta del i gjengvirksomhet. Vi ønsker å studere hvilke sosiale faktorer som kan være med å pådrivere til at unge mennesker havner inn i slike miljøer, og videre hvilke forebyggende tiltak som kan iverksettes for å unngå nettopp dette.

For å forstå hvordan og hvorfor unge personer søker til kriminalitet er det mange faktorer som er viktige å forstå seg på. Et viktig spørsmål å ta for seg når det kommer til kriminalitet, omhandler om deres avvik er konsekvenser av egne valg eller skjebne. Er det slik at ungdom søker mot kriminalitet grunnet utfordrende oppvekstbetingelser, eller velger de bevisst å søke mot slike miljøer hvor de videre lærer deres atferd og handlemåter. Altså, *hvordan har det seg slik at noen ender opp som kriminell i ung alder? Er det på grunn av individet, eller er det andre faktorer som skyver dem i den retningen?* At unge mennesker er overrepresentert blant dem som begår kriminalitet kan det finnes mange grunner til. Identitetssøken, grensetesting og hormoner er bare noen få eksempler på disse (Øya, 2013; Jensen, E., 2013, s. 16). Barn og unge er på mange måter lett-påvirkelige, og vi tenker ellers på dem som uskyldige og uvitende. For folk flest vil det også dannes en følelse av å måtte beskytte unge personer for de «farer» som finnes rundt omkring. Hvordan har det seg slik da at det likevel er en rekke risikofaktorer som unge blir påvirket av i stor grad?

I eksisterende forskning om unge som søker mot kriminelle miljøer har man både vært opptatt av å se på strukturelle forhold og individuelle forklaringer som ligger bak (Lidèn og Sandbæk, 2009, s.33). De fleste forskere og funn peker nettopp på ulike sosiale faktorer som kjennetegner unge som havner i kriminelle miljøer, også kalt risikofaktorer. Bli unge personer utsatt for store deler risikofaktorer i sine tidlige år, kan dette skape føringer til videre livsutfall. Disse risikofaktorene vil vi særlig gå gjennom i denne teksten, da det forklarer

hvilke og hvordan ulike faktorer oppstår blant unge, samt mulige resultater av påvirkningen av disse.

Et særlig interesseområde for oss når det kommer til ungdom og kriminalitet er ungdomsgjenger. Vi kommer til å fokusere på unge mennesker som av ulike grunner havner utenfor fellesskapet eller majoriteten. Dette er fordi unge mennesker er i en ekstra sårbar posisjon når det kommer til å bli påvirket av ytre faktorer, og nettopp derfor er det så viktig å forstå hva som kan være årsaken til at noen havner utenfor samfunnet, og eventuelt hva som kan gjøres for å unngå at det skjer. Noe som også er verdt å nevne er at i dag er det vanskelig å definere hva som innebærer «unge» med tanke på alder. Det sies støtt og stadig at vi holder oss «yngre» lenger, hvor flere livsstadier er forskjøvet til senere tidspunkter. Som det senere i teksten vil forklares, kan personer bli regnet som «unge» helt opp til 22 års alderen innenfor rettssystemet. Vi har derfor valgt å benytte oss av en litt «løs og ledig» forståelse av unge og ungdommer, men velger likevel å i hovedsak diskutere rundt grunnskole til videregående alder.

Vi vil presisere at når vi i denne teksten snakker om ungdomsgjenger, så fokuserer vi på grupper av unge mennesker som begår kriminelle handlinger og/eller ordensforstyrrelser i det offentlige rom. Denne definisjonen ligger ganske tett opp mot de fleste studiene av gjengkriminalitet bruker. I studier av ungdomsgjenger har forskere ønsket å finne årsaker som kan forklare hvorfor noen unge mennesker havner i gjenger som bedriver ulike former for vold og kriminalitet. Grunnen til at vi har valgt å legge til et ekstra fokus rundt unge og gjengkriminalitet er fordi vi allerede sitter inne med den forståelsen av at når unge samles i gjenger kan det fort føre til kriminalitet, og vi ville derfor i denne teoretiske analysen se om dette stemmer.

1.2 Oppgavens oppbygning

Med bakgrunn i problemstillingen har vi valgt å dele oppgaven i to delspørsmål for å gjøre det mer oversiktlig, disse er:

- *Hva sier foreliggende forskning om risikofaktorer for at ungdom rekrutteres til kriminalitet og gjenger?*

- *Hvilke forebyggende tiltak mot rekruttering av unge til kriminalitet og gjenger fremheves av sentrale aktører i feltet, og hvordan fungerer disse?*

I teorikapittelet vil vi gjøre rede for noen begreper vi ser på som viktige for vår problemstilling, og deretter vil vi se kort over de historiske aspektene ved ungdoms- og gjengkriminalitet. I metodekapittelet presenteres våre valg av litteratur og ellers søkeprosessen, samt en kort refleksjon over hvorfor vi har valgt å bruke disse eksakte dataene. I lys av teorikapittelet vil vi se på tre ulike fagtekster om risikofaktorer, som også vil bli brukt i delen om tiltak. I teksten har vi valgt å fokusere særlig på studier og forskning rundt risikofaktorer, da vi mener det også blir en god indikator på hvordan og hvilke forebyggende tiltak som kan fungere. Videre vil vi gå gjennom hovedfunnene våre, med bakgrunn i litteraturen og dataen vi har samlet inn. Avslutningsvis vil vi diskutere samt forsøke å besvare problemstillingen og våre to forskningsspørsmål, koblet opp mot begreper og teorier vi har valgt å ta i bruk.

2. Teorikapittel

I teorikapittelet vil vi gjøre rede for begrepene marginalisering og sosiale avvik; hvor vi også vil trekke inn noen avviksteorier. Grunnen til at vi velger å benytte et begrepsapparat er for å forklare hvordan vi forstår og bruker sentrale begreper gjennom teksten. Begreper kan i mange tilfeller ha flere ulike forklaringer, så vi velger derfor å forklare dem slik vi sitter med samme utgangspunkt. Videre skal vi se på en kort gjennomgang av historie om unge kriminelle for å sette det hele i perspektiv, særlig i norsk kontekst.

2.1 Marginalisering

Marginalisering er et fenomen som går veldig igjen når vi leser om temaet unge og kriminalitet generelt. Marginalisering er en «ekskluderingspraksis overfor enkelte grupper eller personer» (Schiefløe, 2011, s. 392). Marginalisering handler altså om at individer eller grupper ekskluderes istedenfor å integreres. I mange tilfeller ser det ut til at unge velger å søke mot kriminalitet eller gjerne kriminelle gjenger grunnet sosial eller økonomisk marginalisering, hvor de sitter inne med en følelse av at å bedre sin sosioøkonomiske posisjon ikke er innenfor rekkevidde. Noe dette forklarer igjen er at det finnes mange måter å marginaliseres eller ekskluderes på. I vestlige land med innvandring fra utviklingsland på stor skala, kan vi se tydelige tendenser til kulturell og økonomisk marginalisering. Dette kan videre føre til en følelse av fremmedgjøring, samt fattigdom og kriminalitet.

2.2 Sosialt avvik

Som medlem i et samfunn vil man bli utsatt for en rekke føringer når det kommer til atferd (Schiefløe, 2011, s. 383). Schiefløe skriver i sin bok «Mennesker og samfunn» at de ulike føringene man vil møte på er *strukturelle føringer* (arbeidsdeling, hierarki), *kulturelle føringer* (formelle- og uformelle normer, verdier) og *relasjonelle føringer* (sosiale forventinger, forpliktelser) (2011, s. 383). Han nevner videre at teknologi og de materielle omgivelser både kan skape muligheter, men også virke begrensende. Disse føringene sammenlagt skaper en felles oppfatning og forståelse om hvordan vi skal oppføre oss, og hva som ellers er akseptabel og «vanlig» atferd ved de sosiale omgivelsene. Schiefløe påpeker at «orden og stabilitet er noen av de grunnleggende fundamentene for sosialt liv» (2011, s. 383). Det kan tenkes at dersom man opptrer etter de føringene som gjelder innad i samfunn og grupper, vil det slå positivt ut når det kommer til konflikter og uro.

Med alle disse føringer tatt i betraktning, så er det likevel vanlig at «unormal» atferd oppstår. Slike fenomener kan defineres som sosiale avvik, da det viser til individuelle handlinger og reaksjonene rundt disse handlingene. Sosialt avvik er atferd og handlinger der man ikke følger de «normale» normer og regler som gjelder i en gruppe eller ett samfunn (Schiefløe, 2011, s.383). De normer og regler som gjelder vil variere mellom nasjoner, kulturer og grupperinger i landet. Historisk sett kan slike normer og regler kontinuerlig endre seg med tid og ved for eksempel internasjonal påvirkning. Dette betyr at flere meninger og handlinger som tidligere har vært akseptert i et samfunn, senere kan bli sett på som sosiale avvik. Dette fenomenet kan også oppstå i motsatt retning, hvor noe som tidligere ble sett på som avvik nå befinner seg innenfor normenes rammer.

Innenfor studier og teoriutvikling om fenomenet avvik, er det i hovedsak fokus rundt kriminalitet og kriminell oppførsel (Schiefløe, 2011, s. 408). Dette er blant annet på grunn av at avvikende atferd ofte spiller som en risikofaktor, som videre kan føre personer mot eller inn i kriminelle miljøer. I avvikssosiologien trekkes det fram ulike teorier som prøver å forklare hvordan avvik og kriminalitet kan oppstå i et samfunn. Disse teoriene står nødvendigvis ikke i motsetning til hverandre, altså at den ene er feil og den andre riktig, de framviser heller forskjellige måter å forstå avvik på. En ting som er verdt å nevne er at disse avviksteoriene ikke lar seg dokumenteres gjennom observasjoner eller eksperimenter, og hver enkel av de teoriene vi kort trekker frem forklarer ikke hele sannheten til hvorfor ting er som det er. Man kan for eksempel ikke si at en ung person har havnet i kriminelle miljøer fordi han eller hun er fattig eller har begrenset med nødvendige «midler» (Schiefløe, 2011, s. 312). Teoriene kan imidlertid gi gode refleksjoner over hvilke mekanismer som kan være av relevans for utvikling av avvik i samfunnet og eventuelle risikofaktorer og tiltak.

2.2.1 Sosial frustrasjonsteori

Det finnes ikke et eksakt navn på denne type teori, men vi har valgt å bruke det andre gjerne betegner som sosial frustrasjonsteori. Teorien går ut på at mennesker som føler begrensinger i mulighetene til å oppnå økonomisk og materiell velstand, i frustrasjon kan være tilbøyelige til å ty til ulovlige måter for å oppnå dette. Robert Merton er kanskje den mest kjente personen når det kommer til disse teoriene. Spesielt i mange vestlige land har majoritetsbefolkningen middels til høy grad av økonomisk velstand og suksess, og da kan mennesker med begrensede

muligheter, eller dårligere sosioøkonomisk utgangspunkt, se på dette som urettferdig. Denne urettferdigheten kan altså da videre føre til kriminalitet (Schiefløe, 2011, s. 392-393).

2.2.2 Stemplingsteori

Teorier om stemping handler om hvordan individer kan bli påvirket av omgivelsenes reaksjoner på avvikende atferd. Det vil si at andres oppfatninger av hvordan vi er, kan være med å endre oppfattelsen vi har av oss selv. Et eksempel kan være hvis en person blir tatt i å stjele en sjokolade, så blir man sett på eller stemplet som en tyv eller kriminell. Å bli stemplet kan bidra til å endre selvbildet vårt, fordi det «innebærer at statusen som avviker blir hovedposisjon» (Schiefløe, 2011, s. 397). Denne teorien er relevant når det kommer til ungdom og kriminalitet fordi «det å bli oppdaget og betraktet som avviker er et avgjørende trinn i utviklingen av en varig avvikskarriere» (Schiefløe, 2011, s. 397). Med andre ord forklarer stempingsteorien hvordan kriminelle karrierer påvirkes og/eller utvikles med bakgrunn i reaksjonene til omgivelsene.

2.3 Historikk «unge kriminelle»

I Norge kan det sies at ungdomskriminaliteten er relativt lav, men har likevel utviklet seg i negativ retning i løpet av de siste årene (Taraku, 2021, s. 4). Historisk sett har ungdomskriminaliteten gått i bølger, hvor vi både har møtt på topper og bunner. I årene 2005 til 2007 var vi på en topp innenfor ungdomskriminalitet, hvor vi videre så en nedgang helt frem til rundt året 2015 (Taraku, 2021, s. 4). Denne tiden ble definert som en «skikkelighetsperiode» blant unge mennesker, hvor trenden blant unge ble å drikke og røyke mindre samt mindre misbruk av rusmidler (Taraku, 2021, s. 4). Blant ungdom ble det en redusering i antall lovbrudd som omhandlet vold, hærverk eller naskeri, samtidig som de trivdes bedre på skolen og dannet et bedre forhold til sine foreldre. Noe som også kan være en stor grunn til denne nedgangen i kriminalitet blant unge i denne perioden, kan være at de i større grad holdt seg hjemme (Taraku, 2021, s. 4). Bruddet på «skikkelighetsperioden» kom så rundt 2015, hvor det ble et oppsving innen ungdomskriminalitet, med økt bruk av vold og rusmidler, samt flere lovbrudd (Taraku, 2021, s. 4). Videre sank kriminaliteten igjen i 2020, men det kan være grunnet korona-nedstengingen eller nedstengingen av landet (Taraku, 2021, s. 4).

Innen det norske politiet blir barne- og ungdomskriminalitet definert som lovbrudd av en gjerningsperson som er yngre enn 18 år. I Norge er den kriminelle lavalderen 15 år, men ser vi på den kriminelle lavalderen i statistisk sammenheng blir begrepet brukt om alle gjerningspersoner som er under 18 år. I noen rapporter, som for eksempel STRASAK som er politiets arbeidsregister på straffesakområdet, inkluderes kriminelle helt opp til og med 22-årsalderen innenfor statistikken over ungdomskriminalitet (Taraku, 2021, s. 5). Noe av grunnen til dette kan være fordi politiet kan velge å benytte alternative straffereaksjoner selv om personen er fylt 18 år. Barnevernet kan også sette inn eller videreføre tiltak til den unge personen er fylt hele 23 år (Taraku, 2021, s. 5).

Når unge mennesker ble tatt for lovbrudd i tidligere år, som for eksempel rundt 1990-tallet, omhandlet det i større grad små forbryter som små-tyveri eller lignende. I dag derimot, begår de i hovedsak litt mer alvorlig kriminalitet (Taraku, 2021, s. 8). «Alt fra vold og trusler, til grove ran og narkotikasalg på åpen gate» (Taraku, 2021, s. 8). Det har altså blitt en reduisering av generelle lovbrudd, men der igjen er det blitt en økning i alvorlighetsgraden av de ordensforstyrrelsene som tar plass i dagens samfunn. Samtidig operer unge kriminelle sjelden alene, men er som oftest en del av en gjeng hvor blant annet macheter og kniver er «vanlige» gatevåpen i Oslo (Taraku, 2021, s. 8).

Selve begrepet ungdomsgjenger er omdiskutert blant aktører innenfor feltet, da man ikke ønsker å styrke en videre gjengmentalitet eller gi disse gruppene verken økt oppmerksomhet eller status. Justisdepartementets definisjon på ungdomsgjeng innebærer en gruppe som oftest er aldersavgrenset som er sammen over en periode. I dette tidsrommet utøver de aggressiv atferd og/eller ordensforstyrrelser eller straffbare handlinger i det offentlige rom. Slike gjenger har gjerne et slags symbolsk uttrykk for deres gruppetilhørighet, som kan være for eksempel klesstil, navn, symboler eller lignende (Justisdepartementet, 2007: 3, Liden og Sandbæk, 2009, s. 51). Videre definerer forskernettverket Eurogang en gjeng som: «En gateorientert ungdomsgruppe som har eksistert over noen måneder eller mer, hvis identitet er basert på at de sammen driver med illegale aktiviteter» (Decker og Weerman, 2005; Lien, 2011, s. 64).

For å kunne gjenkjenne eller avdekke ulike negative elementer av gjengmentalitet eller negative gruppeprosesser, er det særlig viktig å kunne ha klare indikatorer og rutiner (Lidèn og Sandbæk, 2009, s. 28). For særlig innenfor gjengvirksomhet møter vi på en ny måte å rekruttere unge inn i kriminelle miljøer hvor det gjerne ikke bare er faktorer utenfra som dytter dem i den retningen, men hvor det også kan være aktører som trekker dem inn mot samlet illegal aktivitet.

Grunnen til at unge personer kan søke til ulike gjenger kan forklares både gjennom strukturelle forhold som for eksempel klassetilhørighet, eller forklaringer som sosioøkonomisk marginalisering eller individuelle forklaringer som omhandler blant annet familiesituasjon (Lidèn og Sandbæk, 2009, s. 33). Med bakgrunn i ulike studier og forskning kan det se ut til at gjengdeltakelse ofte kan generere mer kriminalitet (Bjørge og Carlsson, 1999; Lidèn og Sandbæk, 2009 s. 44). Kjente risikofaktorer som kan bidra til å skyve ungdom mot slike negative fellesskap kan være lavinntektsfamilien som har en høyere risiko for å oppleve marginalisering og utenforskap. Slike risikofaktorer kommer vi tilbake til senere i teksten, hvor vi også vil gå mer inn på hvilke ulike nivåer som finnes.

3. Metode

3.1 Metodevalg

Denne studien er en litteraturgjennomgang, eller en litteraturstudie, hvor det gjøres rede for ulike begreper, teorier og forskning fra tilgjengelig faglitteratur. Vi vil foreta en teoretisk analyse av hvilke risikofaktorer som kan føre til kriminalitet blant unge, samt hvilke tiltak som finnes. Det finnes mye data når det kommer til unge og kriminalitet, både i sosiologien, men også innen kriminologi, psykologi og så videre. I denne teksten vil vi i hovedsak fokusere rundt det sosiologiske aspektet ved ungdomskriminalitet, og bruke allerede eksisterende forskning og fagtekster innenfor temaet. Litteraturen vi har valgt å ta i bruk er hovedsakelig norsk og engelsk. Ettersom dataen, forskningen og litteraturen vi har tatt i bruk i denne teksten allerede er offentliggjort og ikke inneholder verken personlige eller sensitive opplysninger, er det ikke behov for meldeplikt eller opprettholdelse av anonymitet.

3.2 Praktisk gjennomføring

For å sette en grunnbase har vi valgt å danne et teorikapittel av begreper og forhistorie vi ser som relevant for teksten, og som også skal forklare hvordan vi velger å bruke dem gjennom teksten. I teorikapittelet har vi tatt i bruk boken «Mennesker og samfunn» (2011) av Schiefloe for begrepsforklaringene, med hjelp av noen andre fagtekster. Denne boken fungerer som sekundærdata, som blant annet bidrar til at vi slapp å gå gjennom unødvendige mengder av primærdata. I boken forklarer og definerer Schiefloe flere viktige begreper og teorier på en enkel og forståelig måte. I avsnittet om sosiale avvik har vi også valgt å legge inn korte forklaringer på ulike avviksteorier, fordi vi ser på dem som relevante å trekke inn i sammenhengen mellom unge og kriminalitet.

I den korte historiske gjennomgangen om ungdomskriminalitet har vi valgt å sette sammen avsnitt fra ulike artikler, rapporter og bøker som vi ser på som relevante. I historiedelen om ungdomskriminalitet har vi tatt i bruk et notat fra Agenda, da den gir oss et godt innblikk i det norske bildet om ungdomskriminalitet. I gjennomgangen av risikofaktorer har vi valgt å bruke «Sammen mot barne-, ungdoms- og gjengkriminalitet», «Street Gangs, Migrations And Ethnicity» og «Barn, unge og kriminalitet». Disse rapportene, Stortingsmeldingen og bøkene deler flere av de samme synspunkt, men komplimenterer også hverandre på ulike punkter hvor de retter fokuset mot forskjellige ting.

«Sammen mot barne-, ungdoms- og gjengkriminalitet» (2020) bidrar med en lett og oversiktlig forklaring på ulike risikofaktorer. Det interessante med boken «Street Gangs, Migrations and Ethnicity» (2008) er det litt mer internasjonale aspektet ved risikofaktorer og tiltak. Rapporten «Barn, unge og kriminalitet» av Folkehelseinstituttet (2020) bidrar igjen med en detaljert forklaring om risikofaktorer, samtidig som de trekker frem et nytt aspekt med å fokusere på beskyttelsesfaktorer samtidig. Ved å ta i bruk offisielle rapporter som Folkehelseinstituttets (2020), og Stortingsmelding fra Det Kongelige Justis- og Beredskapsdepartementet til Stortinget som vår empiri eller datamateriale, vil vi påstå at det er et kvalitetssikret utvalg da de er av særlig gyldighet og reliabilitet.

Innenfor litteraturstudier er en av de viktigste delene selve søkeprosessen hvor man prøver å finne den mest relevante litteraturen for å besvare problemstillingen på best mulig måte. I søkeprosessen utførte vi søk på litteratur med søkeordene «ungdomskriminalitet, unge og kriminalitet, gjengkriminalitet, risikofaktorer og tiltak». For å ikke sitte på altfor mye data er det derfor viktig å være selektiv og kritisk i søken på faglitteratur, studier og forskning. Ettersom dette er en litteraturgjennomgang, har det vært særlig viktig for oss å være observante med referanser gjennom hele teksten.

3.3 Metoderefleksjoner

Det finnes mye data om både kriminalitet og unge, den viktige delen for oss ble dermed å finne relevant litteratur for vår problemstilling. Dette kan nesten sies å være den vanskeligste delen da man nærmest kan se på alt av relevans. Rapportene og bøkene vi har valgt å ta i bruk i delen om risikofaktorer mener vi gir et bredt spekter til grunner for hvorfor unge kan bli kriminelle. Grunnen til at vi bestemte oss for å utføre en litteraturstudie er av flere grunnlag. Det er både veldig fleksibelt, samtidig som man lærer mye på en gang. Vi har måtte bestemme oss for bare et fåtall av artikler vi har lest gjennom, men sitter likevel på lærdommen fra de alle. Vi vurderte å utføre et kvalitativt intervju med en aktør innenfor feltet (Politi ved Sør-Vest Politidistrikt), men la likevel dette til sides da det er avhengig av god kommunikasjon samt mulighet til å møtes. Ikke minst satt vi allerede på en god mengde data, og tenkte et slikt intervju gjerne ville blitt litt overflødig. Vi vil likevel påstå at artiklene, rapportene, fagtekstene og bøkene vi har valgt er et godt grunnlag.

4. Risikofaktorer

4.1 «Sammen mot barne-, ungdoms- og gjengkriminalitet»- Melding til Stortinget: Kongelig justis og beredskapsdepartement

I det Kongelige justis og beredskapsdepartementets melding til Stortinget, «Sammen mot barne-, ungdoms- og gjengkriminalitet», går de gjennom en rekke faktorer som kan medføre en økt risiko for kriminalitet særlig blant unge. Risikofaktorer er en samlebetegnelse for faktorer som kan være med å øke risikoen for å utvikle vansker, og henvender til kjennetegn eller trekk som går i hånd med en uheldig utvikling (Justis og beredskapsdepartementet, 2021, s. 42). Ulike risikofaktorer kan finnes på individ-, familie, skole- og venne-nivå, samt nærmiljø (Justis og beredskapsdepartementet, 2021, s. 42).

Om man opplever vold og overgrep i oppveksten kan dette ha betydelige negative konsekvenser, både når det kommer til det helsemessige og det sosiale (Justis og beredskapsdepartementet, 2021, s. 42). Om et barn vokser opp i en familie med lav inntekt øker også dette risikoen for flere levekårsulemper ifølge studier (Justis og beredskapsdepartementet, 2021, s. 43). Slike faktorer øker risikoen for å havne utfor videregående opplæring, stå uten arbeid, slite med psykiske helseplager og ha mindre venner (Justis og beredskapsdepartementet, 2021, s. 43). «Barn og unge i lavinntektsfamilier har ofte dårligere boforhold enn andre» (Justis og beredskapsdepartementet, 2021, s. 43), dette kan innebære ting som hyppig flytting, dårligere og trangere kår som kan føre til vansker når det kommer til å bygge vennskap og nettverk. Videre kan nabolag ha betydning som sosial arena, hvor de som unge sosialiseres av de ulike aktørene rundt seg (Justis og beredskapsdepartementet, 2021, s. 43). Ifølge nabolagsstudier fra flere land kan det se ut til at nabolag med høye andeler kriminelle eller unger, kan øke sjansen for rekruttering av unge til kriminelle miljøer (Justis og beredskapsdepartementet, 2021, s. 43).

Helse- og rusproblemer er en annen klar faktor som kan føre til at unge søker til kriminalitet. Har et barn gått gjennom traumatiske opplevelse som ung kan dette medføre en redusert evne til å håndtere hverdagen slik som oss andre. Slike barndomsopplevelser kan føre til høyere risiko for svekket sosial og kognitiv utvikling, psykiske problemer, skadelig rusmiddelbruk og generell kriminalitet. Det vil for barn og unge i barnevernet være en økt risiko for utvikling av psykiske helseproblemer, og flere vil trenge hjelp for psykiske og somatiske plager (Justis og

beredskapsdepartementet, 2021, s. 43). Misbruk av narkotiske midler og dannelse av avhengighet viser seg ofte å være selvmedisinering for underliggende problematikk, for eksempel psykiske problemer og depresjon, men også som uttrykk for ensomhet og marginalisering (Justis og beredskapsdepartementet, 2021, s. 44).

Også frafall innen videregående opplæring kan være en risikofaktor. Dette er fordi videre utdanning og generelt skole er viktig da det er med å utvikle våre sosiale ferdigheter og andre kunnskaper. Det er en ekstremt betydningsfull faktor å lykkes i skolen for vår psykososiale utvikling, samt er med å påvirke livsutfallet våres på flere områder (Justis og beredskapsdepartementet, 2021, s. 44). «Skolen har også en viktig rolle i å kompensere for ulikhet», (Justis og beredskapsdepartementet, 2021, s. 44).

Det kan nærmest sies at unge i dag har en ny sosialiseringsarena; sosiale medier. «Unge digitale liv er vevet sammen med det sosiale livet på skolen og i nærmiljøet. Mobbing og konflikter i sosiale medier er ofte et speilbilde av problemer som finner sted mellom ungdom ellers» (Justis og beredskapsdepartementet, 2021, s. 45). Fra tidlig alder har nå et barn på fire år mulighet til å se alt på en liten skjerm bare med et fingertrykk. Dette skaper også en digital utsatthet, som kan bestå av mobbing, nye risikosituasjoner, anonymitet, internettrelaterte overgrep, og voldelig og hatefullt innhold. Samtidig som dette er det også blitt en arena hvor rekruttering til kriminalitet, som for eksempel gjengvirksomhet, hender.

4.2 «Street Gangs, Migration and Ethnicity»

Fenomenene vold og kriminalitet er nærmest å finne i alt av historie vi kan gå gjennom. Grunnene til hvorfor mennesker søker slike miljøer og aktiviteter er mange. For noen kan det være bestående av en langvarig prosess hvor følelsen av ekskludering stiller sterkt. Da de første amerikanske studiene om gjenger kom var de særlig opptatt av hva betydningen nabolag, innvandring og etnisitet hadde. Det mange forskere har bemerket seg er at det særlig er andre-generasjons innvandrere som virke råde utsatt, i større grad enn de faktiske innvandrerne (Gemert, Lien og Peterson, 2008, s. 5). Det sentrale har derfor vært å finne årsaksforklaringer som ligger bak et slikt fenomen. Er det strukturelle eller individuelle forklaringer som ligger bak? I boken «Street Gangs, Migration and Ethnicity» stiller

forfatterne spørsmål om hvorvidt etnisitet kan relateres til gjengkarakteristikk og gjengatferd, og om etnisitet er relevant for å forstå gjenger (Gemert, Lien og Peterson, 2008, s. 7).

I likhet med de andre artiklene påpeker også denne boken viktigheten om innflytelse av skolegang, og hvordan det henger sammen med gjengungdom. Innenfor denne faktoren spiller også lærere en stor rolle, hvor om de ikke er godt nok informert kan være med å fremme negative atferdsmønstre og gjengmedlemskap. Med andre ord kan lærere med tilstrekkelig informasjon spille en beskyttende og forebyggende rolle. Skolearenaen kan også sies å spille en viktig integrerende rolle for unge med innvandrerbakgrunn.

For å forstå rollen innvandring har på dannelsen av gjenger, mener det at man må knytte sammen ulike sosialisering- og ekskluderingsprosesser. De påpeker at innvandrere som har kommet til Europa har opplevd økonomisk fremgang, til tross for at de historisk har tatt på seg lavstatusjobber. Det er etterkommere av denne gruppen som ser ut til å møte en del risikofaktorer, som for eksempel at de befinner seg i lavere sosiale klasser enn majoritetsbefolkningen, og sliter mer på skolen (Gemert, Lien og Peterson, 2008, s. 19). De viser blant annet til Robert Mertons «sosial frustrasjonsteori» for å forklare sosiale prosesser som oppstår når unge opplever begrensede fremtidsmuligheter, som igjen kan føre til at de tar del i kriminelle aktiviteter.

Det finnes likevel en del forskjeller blant ulike innvandrergrupper, noe som betyr at klasse ikke forklarer alt. Med en kulturell tilnærming vektlegges tro, normer og verdier som eksisterer innenfor en gruppe. Fremveksten av gjenger kan dermed også ses i relasjon av at ulike kulturer krasjer med de generelle kulturelle normene eller i samfunnet. Når mennesker opplever marginalisering på flere områder, har de vanskeligere for å integreres inn i samfunnets kulturer og verdier (Gemert, Lier og Peterson, 2008, s. 21). For unge personer med familie som innesitter en annen kultur enn samfunnet rundt seg, kan også oppleve noe som nærmest kan kalles «dobbelt marginalisering», hvor de både blir marginalisert innen deres etniske samfunn og majoriteten av samfunnet. Et enkelt forklart eksempel på en slik dobbelt marginalisering vil være en person med muslimsk religion som prøver å passe inn i Norge,

hvor blant annet drikkekultur blant unge kan stille sterkt. Med bakgrunn i religionen skal denne personen ikke ta del i å drikke alkoholholdige varer, men for å passe inn med «majoritetssamfunnet» kan de nærmest føle seg påtvunget å være en del av det. «Drikker man ikke på fest», kan man bli utstøtt av de jevnaldrende. Likevel går dette imot normer, verdier og nærmest regler innen religionen som gjerne står sterkt hos blant annet familien. Slike tilfeller kan føre til at unge søker ulike grupper for å få følelsen av samhold, som i seg selv kan bli en risikofaktor.

Også rollen nabolag kan ha, står sentralt i studier av gjenger. Fra amerikansk forskning blir gjenger beskrevet som «utspringende fra ghettoer, der de er isolerte enten på grunn av etniske eller økonomiske årsaker, hvor marginalisering og mangel på sosial kapital dominerer sosiale relasjoner» (Gemert, Lien og Peterson, 2008, s. 25). Spesielt fra amerikansk forskning er «hjørnet» beskrevet som en plass hvor gjengmedlemmer møtes. Dette ser vi i større grad enn i europeiske gjenger, som for eksempel A og B gjengen i Oslo som ikke operer på samme måte med egne territorium. Likevel spiller nabolaget også her en rolle i å «bringe ungdommer med samme bakgrunn sammen, og ved å begrense dem til sitt eget område og kultur», som videre fører til marginalisering fra majoritetssamfunnet (Gemert, Lier og Peterson, 2008, s. 26).

4.3 «Barn, unge og kriminalitet»- Folkehelseinstituttet

I Folkehelseinstituttets (videre omtalt som FHI) rapport (2020) forklares risikofaktorer som «faktorer med en viss sannsynlighet (stor, moderat eller liten) vil gi et bestemt utfall, men som ikke nødvendigvis gjør det i alle tilfeller» (Aase et al., 2020, s. 28). Med andre ord er dette faktorer som kan og i mange tilfeller har påvirket livsutfallet til personer, men som likevel ikke er fastsatt til bestemte utfall. Videre forklares beskyttelsesfaktorer som «faktorer som med en viss sannsynlighet motvirker effekten av risikofaktorene» (Aase et al. 2020, s. 28). FHI legger frem tre faktorer som ses på som svært viktige for eventuell utvikling av atferdsproblemer og mulig senere kriminell oppførsel, og disse er:

1. *Omsorgssvikt, overgrep og andre traumatiske erfaringer i barndommen* (Fox, Perez, Cass, Baglivio & Epps, 2015; FHI, 2020, s. 28).
2. *Foreldreferdigheter og samspill i familien* (Smith et al., 2014; FHI, 2020, s. 28).
3. *Barns genetiske og biologiske utgangspunkt* (Jaffee et al., 2005; FHI, 2020, s. 28).

Det er særlig når disse faktorene ses over tid og kombinert at det blir mest utfyllende og nyansert. Den første faktoren innebærer en stor risiko for utfall i negativ retning, den andre og tredje derimot kan enten være risikofaktorer eller beskyttelsesfaktorer. Med andre ord kommer man fra en god familie med et godt forhold og relasjon til familien, vil dette være med å bidra i positiv retning. Det samme gjelder den tredje faktoren er man født med et god biologisk og genetisk utgangspunkt kan det for eksempel være enklere å ta til seg kunnskap, og komme seg gjennom skolegang uten problemer.

Unge mennesker som kan sies å ikke være helt ferdigutviklet enda, står allerede med en rekke muligheter og sårbarheter. Samtidig finnes det flere individuelle faktorer og kontekstuelle faktorer som kan påvirke eventuell utvikling eller forekomst av atferdsproblemer i alvorlig grad (Aase et al., 2020, s. 32). Dette er blant annet avhengig om de har negativ eller positiv innflytelse rundt seg, altså risiko- eller beskyttelsesfaktorer. Bare det å være gutt i seg selv skaper allerede en høyere risiko for å sitte på omfattende atferdsproblemer. Til tross for at det «finnes» en beskyttelsesfaktor trenger ikke det å bety at det er fravær av risikofaktorer, som kan gjøre at effekten vil variere med nivået av eksisterende risiko. Enklere forklart kan det sies at i et tilfelle med lav risiko er det ikke behov for beskyttelsesfaktorer, og vil da ikke være særlig «beskyttende». Men en beskyttende faktor i en situasjon med høy risiko vil i større grad ha en betydning, som for eksempel et barn med omfattende atferdsproblemer som likevel har god relasjon til foreldrene (Aase et al., 2020 s. 32).

Blir et barn eller en ungdom eksponert for kun én risiko- eller beskyttende faktor har dette som oftest liten effekt, hvor det gjerne verken vil minke eller øke risikoen for å utvikle atferdsproblemer i alvorlig grad (Aase et al., 2020 s. 32). Befinner det seg flere alvorlige risikofaktorer over tid, kan stresset dette skaper føre til utviklingen av alvorlige atferdsproblemer hos barnet eller ungdommen. Dersom unge mennesker eksponeres for flere påfølgende risikofaktorer øker sannsynligheten for alvorlige atferdsproblemer betraktelig (Aase et al., s. 32). Det blir altså større sjanse for en utvikling i negativ retning om det er flere risikofaktorer til stede.

«Risiko- og beskyttende faktorer spiller imidlertid sammen» (Aase et al., 2020, s. 33). Har det seg slikt at risikoutsatt barn eksponeres for flere beskyttende faktorer og generell støtte, vil også barnet skape en motstandsdyktig front mot en negativ utvikling. Til tross for at et barn blir eksponert for flere risikofaktorer har det seg ikke slik at alle unge mennesker vil utvikle alvorlige atferdsproblemer, spesielt dersom hen også opplever beskyttende faktorer som minimerer påvirkningen av risikofaktorene. «Avhengig av mengden belastnings- og risikofaktorer som er til stede, kan man si at barn er i høy, moderat eller lav risiko for en uheldig utvikling» (Aase et al., 2020, s. 33).

«Risiko- og beskyttelsesfaktorer blir gjerne omtalt som henholdsvis individrelaterte, familierelaterte, skole- og vennerelaterte og nabolagsrelaterte» (Aase et al., 2020, s. 33). FHI legger frem flere eksempler på dokumenterte risikofaktorer som er knyttet til kriminalitet og alvorlige atferdsvansker hos unge. På individnivå kan noen eksempler på risikofaktorer være tidlig aggressiv atferd, temperament, konsentrasjonsvansker og svake skoleprestasjoner og sosiale ferdigheter. Når det kommer til det familiære kan et konfliktfylt forhold mellom barn og foreldre, dårlige levekår, kriminalitet eller rusmisbruk i hjemmet og marginaliserte foreldre være risikofaktorer som kan føre til atferdsvansker hos unge. På skole- og venne-nivå kan negative og konfliktfylte skole- og klassemiljø, samt lite mestringsfølelse og generelt sosial avvisning spille som en negativ påvirkning. Også miljøet rundt barnet eller ungdommen kan være risikofaktorer, eksempler på dette kan være nabolag preget av mye kriminalitet og fattigdom samt dårlige sosiale arenaer (Aase et al., 2020 s. 33).

Beskyttelsesfaktorer kan nærmest sies å være så enkelt som det motsatte av risikofaktorer. Det kan være de samme faktorene som spiller inn, men istedenfor i en negativ retning er det i positiv retning for barnet. På individnivå vil dette for eksempel bety faktorer som gode intellektuelle og sosiale ferdigheter, og på familienivå vil det bety stabile familier med intakte strukturer og som oftest middel til høy sosioøkonomisk status og høyere utdanningsnivå. Barnet vil også oppleve god støtte av foreldre og ellers ha god relasjon til sine foreldre. Skolenivået omhandler en positiv tilknytning til skole, klasse og lærere, og eller oppleve en generell mestringsfølelse på både det faglige og det sosiale (Aase et al., 2020, s. 34). Beskyttelsesfaktorer på nærmiljønivå vil omhandle et velfungerende, stabilt, økonomisk og sosialt nabolag med mindre grad av kriminalitet (Aase et al., 2020, s. 34).

FHI fokuserer også særlig på hvilken betydning det kan ha å gjøre det godt på skolen, og henviser til en svensk og norsk registerstudie for funn. Til tross for at det er den samlede effekten av alle risiko- og beskyttelsesfaktorene som barnet eller ungdommen eksponeres for som påvirker sannsynligheten for å havne i ungdomskriminalitet; så har det å lykkes i skolen eller ikke en stor betydning for livsutfall (Aase et al., 2020, s. 34). Funnene i disse registerstudiene viser at unge med dårlige skolefaglige prestasjoner, uavhengig av både sosial bakgrunn og kjønn, «hadde to til tre ganger så høy sannsynlighet for store psykososiale problemer i voksen alder sammenlignet med de med gode karakterer på vitnemålet fra grunnskolen» (Aase et al., 2020, s. 34). De som hadde dårlige karakterer og ellers svakere prestasjoner hadde blant annet økt forekomst av rusmisbruk, registrerte lovbrudd, alvorlig kriminalitet samt selvmord eller selvmordsforsøk (Aase et al., 2020, s. 34).

I studiene kommer det tydelig frem at sårbare barns sjanse for å klare seg godt i yngre voksen alder kan påvirkes i stor grad av å få relativt gode karakterer og et vitnemål. Både disse og andre studier legger tydelig frem at en betydelig risikofaktor er å gjøre det dårlig på skolen, som videre kan føre til flere negative livsutfall som kriminalitet og rusmisbruk, spesielt blant sårbare barn (Aase et al., 2020, s. 34). Et viktig innsatsområde når det kommer til bruk, utvikling og evaluering innenfor forebyggende tiltak vil derfor være å fremme mestring i skolesammenheng. Dette gjelder både *universelle tiltak* for alle barn og *selekterte tiltak* for sårbare barn (Aase et al., 2020, s. 34). Det påpekes at ved å kartlegge barns aggresjonsnivå, risiko- og beskyttelsesfaktorer både kan man og burde man bruke det så tidlig som mulig for å gjenkjenne unge med høy risiko (Aase et al., 2020, s. 35). For å redusere risikoen for alvorlige atferdsproblemer som senere kan utfolde seg til kriminalitet blant unge, fremheves det at man burde sette i gang tiltak tidlig.

5. Tiltak

Beskyttelsesfaktorene fra FHI's rapport (2020) setter oss allerede i retning mot forebyggende tiltak. I rapporten fra FHI kommer det frem at tiltak er nødt til å «eksplisitt bygge på solid kunnskap om hvordan atferdsproblemer utvikles» samt rettes mot å «minimere sentrale risikofaktorer og maksimere sentrale beskyttelsesfaktorer» (Aase et al., 2020, s. 28). For at tiltak best mulig skal dempe og påvirke seriøse atferdsproblemer bør det gjøres når de enda er unge, ettersom yngre voksne er mer kompliserte samtidig som effektene av selve tiltakene blir mer usikre (Aase et al., 2020, s. 35).

Kunnskapen om risiko- og beskyttelsesfaktorer samt ulike utviklingsmønstre burde ha videre konsekvenser for utformingen av behandlingsprogrammer og forebyggende tiltak, skal det oppnås best mulig effekt (Aase et al., 2020, s. 35). «Kunnskapen innebærer at tiltak som har til hensikt å forebygge, stoppe eller redusere alvorlige atferdsproblemer blant unge eksplisitt bør være rettet mot identifiserte risiko- og beskyttelsesfaktorer» (Aase et al., 2020, s. 35). Videre kan tiltaksmodeller tas i bruk, om man velger universelle tiltak som vil virke delvis forebyggende hos alle unge, eller individuelle/skreddersydde tiltak for unge i risikozonen. Overfor barn i høyriskozonen blir det fremhevet at et familiefokus ses på som spesielt viktig (Aase et al., 2020, s. 35).

Alvorlige atferdsproblemer hos unge mennesker, inklusiv kriminalitet, utvikles i ulike mønstre og baner. Disse utviklingsmønstrene og banene påvirkes i stor grad av når atferdsproblemer inntreffer, sårbarhet eller forhold ved barnet og ellers det generelle sosiale miljøet rundt dem. For å få en mest mulig effektiv forebygging av alvorlige atferdsproblemer blant unge og videre søken mot kriminalitet, er tiltakene nødt til å 1) kunne bygge på betydelig kunnskap om hvordan utviklingen av atferdsproblemer, 2) fokusere på å minimere eventuelle risikofaktorer og styrke sentrale beskyttelsesfaktorer, 3) forstå og ta hensyn til barns utvikling, og 4) sette i gang så tidlig i utviklingsforløpet som mulig (Aase et al., 2020, s. 35).

En utfordring som nevnes av FHI når det kommer til å identifisere aktuelle risiko- og beskyttendefaktorer, hos barn med høy sannsynlighet for å utvikle alvorlige atferdsproblemer,

er mangel på reliable og valide kartleggingsverktøy samt gode rutiner. FHI ser ut til å fremheve at det bør lages en oversikt over eksisterende relevante og gode kartleggingsverktøy som brukes internasjonalt, for å kunne finne aktuelle verktøy som også kan brukes i norsk kontekst (Aase et al., 2020, s. 36). Dette spesielt ettersom det kan se ut til å være mangel på gode kartleggingsverktøy og generelt sett nye verktøy som kan brukes for å identifisere tidlig, unge med høy risiko for alvorlige atferdsproblemer.

Videre understreker FHI betydningen av noen grunnleggende forutsetninger som burde settes for all behandling og alle tiltak. Disse innebærer blant annet at de unge er nødt til å sitte på en trygghetsfølelse, hvor de ikke føler at tiltakene kan risikere en forverring av problemene deres (Aase et al., 2020, s. 38). All behandling og alle tiltak må fokusere på hvordan barnet har det, slik behandling og tiltak skjer innenfor trygge rammer for demmes del. Da trengs det blant annet en kartlegging fra barnets perspektiv om den enkeltes familie- og omsorgssituasjon (Aase et al., 2020, s. 38). Barnet er da nødt til å bli tatt på alvor, møtes med respekt, omsorg og interesse samt delta på egne premisser. Behandlingen eller tiltaket burde være individuelt tilpasset barnet og familiens behov ut ifra en grundig kartlegging som krever høy fagkompetanse og gode kartleggingsprosedyrer fra behandlerne eller tiltaksgiverne (Aase et al., 2020, s. 38). Til syvende og sist er det viktigste at behandlingen eller tiltakene viser seg å være nyttige og effektive, altså være til god hjelp for å kunne hjelpe med problemene som den unge strever med (Aase et al., 2020, s. 38).

Når det kommer til forebyggende tiltak med fokus på barn og unge med avvikende oppførsel så er det ulikt nivå og intensitet. Nivåene kan variere fra hjemmebaserte tjenester (med ulik grad av intensitet), til plassering i fosterhjem, beredskapshjem, familiehjem, behandlingshjem, til institusjonsplassering (Aase et al., 2020, s.38). Tiltak som er rettet mot unge personer eller barn med atferdsproblemer kan sies å ha ulike nivåer og intensitet. Med bakgrunn i hvilken intensitet som er nødvendig for barnet kan det variere fra hjemmebaserte tjenester, plassering i fosterhjem til institusjonsplassering (Aase et al., 2020, s. 38). I barnevernloven i Norge hviler de grunnleggende prinsippene på å igangsette mildest mulig inngrep, hvor ungdommen og familien skal få muligheten og bli tilbudt hjelp på lavest mulig innsatsnivå. I stedet for å starte med store og inngripende tiltak hvor unge personer blir nødt til å flytte hjemmefra, skal man forsøke å tilby hjelp hjemme om mulig (Aase et al., 2020, s. 38).

I FHI sin rapport forklares det hvordan man burde rette tiltak på selektert nivå mot barn som har en forhøyet risiko for å påbegynne en kriminell karriere, og på indikert nivå for unge som allerede har begått lovovertrædelser for å forebygge en videre kriminell karriere. Dette påstås å ha vist best effekt (Aase et al., 2020, s. 38). I kunnskapsoppsummeringen fra FHI (2020) oppsummeres det effekten av tiltak for unge med atferdsvansker, hvor særlig virkningen av foreldreveiledning og fokus på arbeid rundt endring i familien sammen med et «multisystemisk fokus», er viktige trekk for å oppnå effektive behandlinger for barn i høyrisiko.

6. Hovedfunn

Med bakgrunn i meldingen til Stortingsmeldingen, boken og FHIs rapport kan vi tydelig se at det er flere av risikofaktorene som er gjengangere, hvor det er stort fokus på at de har særlig betydning i ung alder. I meldingen til Stortinget er risikofaktorene særlig omtalt rundt barndom, familiære forhold, dårlige levekår og nabolag og helse- og rusproblemer. Det nevnes også med viktighet hvordan skolegang og skoleprestasjoner er særlig viktig i ung alder, og som kan bli en betydelig risikofaktor dersom forholdene til disse er negative. Det nevnes også hvordan unge i dag har en ny sosialiseringarena; sosiale medier, hvor de har tilgang til alt og alle samtidig som alle har tilgang til dem. Ut ifra de forskjellige nivåene som nevnes i meldingen; individ-, familie-, skole- og venne-nivå samt nærmiljø, finnes det altså flere risikofaktorer. Det står også svart på hvitt i denne meldingen at levekårsindikatorer som lav formue, inntekt, utdanning og dårlig psykisk helse og boforhold ofte kan bidra til kriminalitet (Justis og beredskapsdepartementet, 2021, s. 19).

I boken «Street Gangs, Migration and Ethnicity» vendes fokuset mer mot hvordan innvandring kan utspilles som risikofaktor i seg selv. Her forklares blant annet hvordan innvandring kan føre til gjengdannelser, da de kan oppleve marginalisering fra majoritetssamfunnet og søker derfor mot nærmiljøet og ellers lignende kulturer og etnisiteter. Grunnen til dette kan blant annet være fordi de ikke deler samme sosioøkonomiske status eller klasse som majoritetsbefolkningen, og de dermed føler seg utstøtt. Denne følelsen av å ikke føle seg inkludert blant samfunnet rundt seg kan føre til at unge personer er på søken etter et fellesskap og samhold som kan finnes i gjenger. Også her kan det dras inn viktigheten av skolegang, hvor skolearenaen i en grad har et ansvar for å inkludere alle etnisiteter og minoriteter samt integrere dem. Skolesystemet kan sies å være en viktig del av integreringsprosessen til unge personer med innvandrerbakgrunn eller unge med foreldre med innvandrerbakgrunn.

Videre kan personer som kommer fra andre land oppleve en slags «dobbel marginalisering», hvor de både føler at de ikke «passer inn» verken i majoritetssamfunnet eller med personer av lignende etnisk bakgrunn som for eksempel familien. Dette fordi de både prøver å etablere seg inn i samfunnet rundt seg, samtidig som de ønsker å beholde normer og verdier fra egen

kultur. Er det flere personer som sitter inne med samme erfaring kan dette være bakgrunn til at det dannes gjenger og gjenvirksomhet.

Nabolag spiller også en stor rolle her hvor ungdommer med samme eller lignende bakgrunn bringes sammen. Følelsen av å være marginalisert kan videre skape en «oss-mot-alle» holdning, som igjen kan føre til at de tyr til kriminelle handlinger. Som nevnt finnes det også ulike «typer» marginalisering. Om for eksempel noen fra utviklingsland velger å flytte mot den vestlige og industrialiserte land, kan de oppleve et stort gap når det kommer til økonomi og generelle levekår. Når man da opplever disse forskjellene, kan det dannes en økonomisk marginalisering, hvor man ikke føler seg en del av majoriteten da de ikke har tilgang til de samme materielle tingene.

I FHIs rapport «Barn, unge og kriminalitet» forklares det nærmest i detalj hvordan risikofaktorer kan påvirke unge personer i negativ retning. Det denne rapporten også bidrar med er beskyttelsesfaktorer, som nærmest kan sies å være det motsatte av risikofaktorer. Eller med andre ord, mange av faktorene kan både være risiko- og beskyttelsesfaktorer, det omhandler bare om det utspiller seg positivt eller negativt på barnets livsutfall. Disse faktorene kan nærmest brukes som et regnestykke for barn med høy risiko for alvorlige atferdsproblemer; *går det i pluss med beskyttelsesfaktorer har barnet de forutsetningene at livet kan utspille seg i en positiv retning, og motsatt.*

På individnivå er det særlig tre faktorer som er viktige, disse er eventuell omsorgssvikt i barndom, generelt samspill i familien/barn-familie-situasjon og barnets genetiske og biologiske utgangspunkt. Dette er alle faktorer av stor betydning, og disse kombinert med hverandre og over tid vil skape «en retning» for individet. Risikofaktorene som nevnes i rapporten er særlig individ-, familie-, skole-, venne- og nabolags-relaterte. Særlig skolegang og faglig prestasjonsfølelse er av stor betydning, og kan bidra med flere forklarende faktorer på noen livsutfall. Videre nevnes det at det både burde utrettes universelle og selekterte tiltak blant unge, hvor man danner en generell forebygging og individuell forebygging.

Beskyttelsesfaktorene som nevnes i FHIs rapport kan være indikasjoner på flere tiltak som kan dannes, og som kan virke forebyggende. De viktigste delene blant tiltakene er at de må bygges på solid kunnskap, at de skal minimere sentrale risikofaktorer og maksimere sentrale beskyttelsesfaktorer. Sist, men ikke minst er det essensielt å starte så tidlig som mulig. Når det kommer til kunnskapsdelen kan vi lære av andre internasjonale tiltak, for å så ta i bruk i norsk kontekst. Man er også avhengige av faglærte og generell faglig opplæring blant sosialiseringsaktører. Med tanke på universelle og individuelle tiltak er det særdeles viktig med en grundig kartlegging, og man er da igjen avhengig av gode kartleggingsverktøy og gode rutiner.

Tiltakene og behandlingene er avhengig av flere faktorer på hvordan det bør utføres. Det er blant annet viktig at barnet eller ungdommen føler seg trygg, ivaretatt, mottatt og forstått. Videre må kartleggingen av situasjonen ses og forstås fra barnets side, og dette er for å både individuelt tilpasse tiltakene og behandlingen for barnet og familien. Til slutt er det absolutt viktigste at det ses som nyttig og effektivt, det er nødt til å vise progresjon og at det er til god hjelp for barnet. Dette betyr blant annet at det er ekstremt viktig med god oppfølging, og eventuelt en kartlegging om hvordan progresjonen beveger seg. Tiltak og behandlinger kan ofte oppfattes som veldig satte og bastante, men disse tiltakene omhandler hvordan man skal være med å «forme» et barns liv. Derfor er det også viktig å ta i betraktning at ikke alle tiltak vil fungere på alle, og det er derfor godt utrettede individuelle tiltak kan bli til særlig hjelp om de blir riktig utformet.

7. Konklusjon

7.1 Hva sier foreliggende forskning om risikofaktorer for at ungdom rekrutteres til kriminalitet og gjenger?

Som vi tydelig har sett har vært et gjennomgående tema i hele teksten er at å bli møtt med ulike risikofaktorer som ung, særlig om man har foreliggende atferdsproblemer, spiller en stor rolle i eventuell kriminell karriere og ellers sosiale avvik. Risikofaktorer ser ut til, med bakgrunn i tidligere forskning, å ha en stor betydning på om unge rekrutteres til kriminelle miljøer. På individnivå kan barnets forutsetninger, både biologiske og sosioøkonomiske, føre til kriminalitet om de virker som negative faktorer eller risikofaktorer.

På familienivå kan risikofaktorer som dårlig forhold til foreldre og ellers omsorgssvikt føre til alvorlige atferdsproblemer og generelt sett flere sosiale avvik. En annen risikofaktor innenfor det familiære og individuelle kan være innvandrerbakgrunn, foreldres innvandrerbakgrunn eller andre kulturelle eller religiøse verdier. Dette kan skape konflikter for barnet hvor marginaliseringen av disse faktorene kan skape en negativ følelse rundt majoritetssamfunnet. Ikke minst kan også den nevnte «dobbel marginaliseringen» oppstå her. Unge kan da søke til andre personer med lignende opplevelser, som videre kan føre til gjengvirksomhet. Som vi har sett kan gjenger ofte oppfattes som kriminelle, og om de da sitter med følelsen av å bli «stemplet» som kriminell kan også dette være med på å bidra til at de velger å følge «instruksene» og kjennetegnene til denne stemplingen.

Videre er det ingen tvil om at påvirkningen av skolegang og skoleprestasjoner er en særlig sentral risiko- eller beskyttelsesfaktor når det kommer til unge mennesker. Sitter barnet på følelsen av at skolesystemet, lærere og ellers andre elever «jobber mot dem» kan dette ha en negativ konsekvens for barn i høy risiko. Det viser seg også slik at om ungdommen ikke får gode karakterer eller et vitnemål skaper det stor sannsynlighet for sosiale avvik.

Også nærmiljøet eller nabolaget ser ut til å spille en stor faktor på unges forutsetninger. Er nærmiljøet rundt et ungt og sårbart barn i hovedsak kriminelle, er også sannsynligheten stor for at hen påvirkes. Kriminelle nabolag er ofte bestående av mennesker med lavere sosial og økonomisk status og utdanningsbakgrunn. Ifølge sosial frustrasjonsteori kan dette ofte være

grunnet en følelse av urettferdighet, og at kriminaliteten da er det eneste tilgjengelige middelet for å oppnå ønsket mål og resultat.

Barn er generelt sett avhengige av å være rundt aktører med gode relasjoner til familie, skole og majoritetssamfunnet. Har et barn i høyrisikozonen likevel mange beskyttelsesfaktorer rundt seg, vil da barnet også ha større sjans for å unngå å havne i kriminelle miljøer. Befinner det seg flere beskyttelsesfaktorer i stor nok grad kan de fungere som forebyggende for at de unge rekrutteres til kriminelle miljøer og ellers gjengvirksomhet. Ett av FHI's største bidrag vil vi si er beskyttelsesfaktorene, da de ikke bare forklarer faktorer som kan spille inn negativt, men også disse som er positive. Det bidrar blant annet til et annet syn på risikofaktorer, og hvordan noen av disse kan gjøres om til beskyttelsesfaktorer isteden. FHI viser med dette til hvordan man direkte kan ta i bruk kunnskap om risiko- og beskyttelsesfaktorer for å iverksette og danne ulike tiltak.

Opplever barn og unge et flertall av risikofaktorer så kan dette skyve dem i retningen av kriminelle miljøer. Det kan også bidra til at den unge personen søker samhold med andre i samme situasjon, som blir en styrkende negativ faktor. Disse personene kan der igjen danne samhold og gjenger som ofte har tendenser til å gå i kriminell retning. Som sagt så er barn og unge spesielt påvirkelige, og om en gjeng blir den eneste sosialiseringarenaen hvor de føler seg trygge og ivaretatt blir det også en faktor som kan holde dem igjen innenfor kriminelle miljøer.

7.2 Hvilke forebyggende tiltak mot rekruttering av unge til kriminalitet og gjenger fremheves av sentrale aktører i feltet, og hvordan fungerer disse?

De mest sentrale forebyggende tiltakene som fokuseres på av sentrale aktører omhandler gode faglige kunnskaper, skikkelige kartleggingsverktøy og ellers gode rutiner. For å kunne ta i bruk forebyggende tiltak spesielt blant unge er det viktig å starte så tidlig som mulig. Her burde man tidlig kartlegge hvilke risikofaktorer de unge sitter på, for å videre vite veien fremover. Hovedmålet til tiltak vil være å kunne maksimere de beskyttelsesfaktorene som finnes samt redusere de ulike risikofaktorene barnet står ovenfor. Derfor blir det også særlig

viktig med oppfølging, for å se om tiltakene som er i bruk i det hele tatt er effektive i de ulike tilfellene.

For barn i høyrisikosonen, spesielt de som allerede har vist utagerende og alvorlige atferdsproblemer, er det viktig å sette i gang individuelle tiltak for best mulig oppfølging. Det må da kartlegges både familiesituasjon, skolesituasjon og ellers situasjonen i nærmiljøet til barnet for å forstå betydeligheten av risikofaktorene rundt dem. Foruten det burde det også iverksettes universelle tiltak blant unge for å tidlig forebygge kriminell atferd hos dem. Dette gjelder gjerne spesielt i samfunn eller subsamfunn hvor kriminalitet stiller sterkt, og de generelt sett er særlig utsatt for å bli rekruttert til kriminelle miljøer. I disse tilfeller er det gjerne et behov for en kartlegging over nærmiljøet og nabolaget rundt de unge personene, for å best mulig finne tiltak som kan være til hjelp. Om det eventuelt hadde vært mulighet for det burde det gjerne gjøres ulike tiltak i nabolag som er særlig utsatt.

Utdanning i seg selv ser ut til å være et forebyggende tiltak for kriminalitet og gjengvirkosomhet blant unge. Dette er ikke et tiltak som er av «offisiell status» men som likevel har betydelige forebyggende egenskaper. Med bakgrunn i dette burde det gjerne settes et særlig fokus om skolegang, skoleprestasjon og utdanningsstatus hos barn med atferdsvansker og ellers mange risikofaktorer. Her kan de allerede i grunnskolen ta i bruk tiltak som kan virke forebyggende, ved å hjelpe de utsatte barna til å få en større tilhørighet i skolen og også prøve å få dem interessert i gode skoleprestasjoner. Et større fokus rundt psykisk helse burde også være en del av tiltak blant unge, da det i mange tilfeller kan skape problemer i senere alder. Ulike problemer som kan inntreffe er blant annet rusmisbruk og andre sosiale avvik.

De tiltakene som ser ut til å fungere best blant unge er de med en særlig kartlegging av individuelle faktorer. Tiltak og behandling som tar stort fokus i å beskytte barnet, og få dem til å føle seg sett og betrygget. Tiltakene er også nødt til å gjøres i sammen med familie både med tanke på kartleggingens og behandlingens del. I Norge ser det ut til at hovedfokuset er å ta i bruk så lite inngripende tiltak som mulig. Dette kan ha sine fordeler. Om man blant annet sendes til institusjoner grunnet alvorlige atferdsproblemer, kan dette føre til at barnet bare blir

sett på som et «problembarn». Dette stempelet kan skape en følelse av utstøtthet, og som gjerne får dem til å heller bare spille den rollen. Det samme kan gjelde unge som allerede har begått kriminalitet. Det kan derfor se ut til at det er særlig viktig å finne gode tiltak til de som allerede har begått ulike ordensforstyrrelser eller sosiale avvik, da store deler av kriminalstatistikken består av gjengangere.

Det er ganske klart og tydelig at risikofaktorer har en stor påvirkning på særlig unge mennesker. Man kan også se at det er mye av de samme risikofaktorene som er i fokus hos flere av de faglige aktørene innenfor feltet. Når det kommer til tiltak og behandling så er det gjerne ikke alltid like smart å fokusere på den negative retningen, men kanskje de heller skal ta mer i bruk beskyttelsesfaktorene som nevnes. Om man vet hvilke og hvordan beskyttelsesfaktorer kan brukes for å forebygge kriminell atferd blant unge, vil dette gjerne være til god bruk for å heller sette retningen om hvordan disse i størst grad kan bidra til god barndom og oppvekst. Når det kommer til tiltak så er det ingen tvil selve kunnskapen, kartleggingen og utførelsen som bør stå i fokus. For å utføre disse på en god måte er det viktig med skikkelige faglærte, samtidig som andre sosialiseringsaktører burde få en innføring i ulike universelle tiltak som kan bidra til forebygging av kriminalitet hos unge personer.

8. Litteraturliste

- Aase, H. Lønnum, K. Sørli, M. Hagen, K. Gustavson, K. Utgarden, I. (2020). Folkehelseinstituttet: *Barn, unge og kriminalitet*. Hentet fra [Sammendrag av epidemiologiske rapporter om utbrudd av ILA i Norge 2003 \(fhi.no\)](#)
- Gemert, F., Peterson, D., Lien & Klein, M. (2008). *Street gangs, migration and ethnicity*. Willian publishing
- Jensen, E. (2013, 12.mai). *Levekår og kriminalitet*. Hentet fra [Jensen 2013.pdf \(unit.no\)](#)
- Kongelig justis og beredskapsdepartement. (2021). *Sammen mot barne-, ungdoms- og gjengkriminalitet* (Meld. St. 34 (2020-2021)). Hentet fra [Meld. St. 34 \(2020–2021\) - regjeringen.no](#)
- Lidèn, H. Sandbæk, M. *Ungdomsgjenger – en kunnskapsstatus* (2009). (Institutt for samfunnsforskning Oslo).
- Schiefloe, P. (2011). *Mennesker og samfunn* (2utg.). Fagbokforlaget
- Taraku, S. (2021). Agenda. *Fra utenforskap til kriminelt felleskap*. [agenda_notat_krim_21_1624358697008.pdf \(tankesmienagenda.no\)](#)